

Н. А. Несторук

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

СТРУКТУРА ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВО-ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН

Студіювання освітнього процесу закладів вищої освіти виявило випадки, коли здобувачам вищої освіти на педагогічній практиці важко проводити заняття з фахово-орієнтованих дисциплін. Також було з'ясовано, що чимало хороших фахівців йдуть із закладів освіти, тому що не можуть організувати навчальний процес із предмету.

Окреслено коло питань і доведено, що проблема полягає не в тому, щоб викладачі вивчили зміст всіх фахово-орієнтованих дисциплін, які входять у навчальні плани навчальних закладів, а в тому, щоб навчити працювати з навчальним матеріалом, навчити їх прийомам і методам формування професійних знань, умінь і навичок. Тому виникає необхідність у розробці структури діяльності педагогів, яка адаптуватиме здобувачів вищої освіти до професійно-педагогічної діяльності.

Автором обґрунтовано структуру діяльності педагога на основі аналізу діяльності майбутнього фахівця, котра охоплює дві сфери – соціальну і професійну. Соціальна сфера характеризує діяльність педагога як суб'єкта соціокультурних відносин, а професійна – види діяльності, передбачені кваліфікаційними вимогами професії. У професійній сфері педагога можна виділити такі основні напрями діяльності: педагогічну й організаційно-управлінську. Організаційно-управлінська діяльність педагога передбачає планомірне, спрямоване керівництво трудовим колективом. Дослідницька діяльність в аспекті педагога спрямована на вироблення нових наукових знань, уточнення і розширення вже відомих. У процесі цього виду діяльності підтверджуються або спростовуються висунуті наукові гіпотези. Педагогічна діяльність включає дидактичну, виховну і методичну.

Представлена й описана структура вмінь для проведення наукових досліджень під час викладання дисциплін професійної підготовки.

Акцентується на тому, що розроблена й обґрунтована структура діяльності педагога на основі аналізу діяльності майбутнього фахівця дозволяє адаптувати здобувачів вищої освіти до професійно-педагогічної діяльності, а також сприяє більш чіткому і змістовному осмисленню структури діяльності педагогів під час проведення наукових досліджень у процесі вивчення фахово-орієнтованих дисциплін.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, педагоги, структура діяльності, фахово-орієнтовані дисципліни, наукові дослідження.

Постановка проблеми. Сьогодні підготовка фахівця, здатного виконувати професійну діяльність відповідно до вимог у перспективі обраного місця роботи після закінчення навчального закладу, як і підготовка фахівця, здатного до професійної діяльності у вітчизняній економіці, зміщується в напрямку підготовки фахівця, здатного до продовження освіти у будь-якому навчальному закладі країн Євросоюзу, до виконання професійної діяльності за самостійно знайденим місцем працевлаштування. Стратегічні пріоритети політики в галузі освіти орієнтують вищі навчальні заклади на підготовку фахівців, здатних оперативно реагувати на будь-які зміни в освітньому процесі, планувати свої дії та самостійно їх вирішувати. Сучасне суспільство пред'являє постійно зростаючі вимоги до якості підготовки педагогічних кадрів, забезпечення системи загальної та вищої освіти високопрофесійними педагогами. Якість освіти – певна збалансована відповідність певного освітнього рівня (загальної середньої,

професійно-технічної, вищої тощо) численним потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється для виявлення причин порушення цієї відповідності й управління процесом поліпшення встановленої якості [7, с. 111]. У цьому контексті стає недостатнім формування соціально типових якостей, характерних для спроектованого образу громадянина, формування у майбутнього фахівця знань-штампів [1, с. 5]. Зараз важлива роль відводиться викладачеві, котрий формує інтелектуальний потенціал суспільства. Це зумовлює необхідність посилення вимог до його інтелектуальних і моральних здібностей, професіоналізму, рівня вимог свідомості та культури. У зв'язку з цим виникає проблема вдосконалення підготовки викладача [3, с. 7]. Перехід на ступеневу систему навчання в галузі вищої освіти створює реальні можливості для підготовки кваліфікованого педагога, що зумовлено вимогами ринку праці, зміною соціального замовлення на рівень готовності

випускника до виконання основних виробничих функцій і можливістю самореалізації особистості через професійно-педагогічну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивчення наукових досліджень у педагогічній освіті здійснювалося С.Ф. Артюхом, І.М. Глушко, І.С. П'ятницько-Поздняковою, В.Ф. Ситником. Структурування змісту діяльності педагогів у процесі викладання фахово-орієнтованих дисциплін досліджувалося в ряді робіт Е.Е. Коваленко, Н.О. Брюханової, Н.В. Корольової, Є.В. Шматкова. Водночас у педагогічній теорії залишається недостатньо вивченою і деталізованою структура діяльності майбутніх педагогів, зокрема під час проведення наукових досліджень, у процесі вивчення фахово-орієнтованих дисциплін.

Метою статті є розробка й обґрунтування структури діяльності майбутніх педагогів у процесі вивчення фахово-зорієнтованих дисциплін, зокрема під час проведення наукових досліджень, що адаптуватиме здобувачів вищої освіти до професійно-педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Діяльність педагога охоплює дві сфери – соціальну і професійну. Соціальна сфера характеризує діяльність педагога як суб'єкта соціокультурних відносин, а професійна – види діяльності, передбачені кваліфікаційними вимогами професії.

У професійній сфері педагога можна виділити такі основні напрями діяльності: педагогічну й організаційно-управлінську.

Організаційно-управлінська діяльність педагога передбачає планомірне, спрямоване керівництво трудовим колективом. Дослідницька діяльність в аспекті педагога спрямована на вироблення нових наукових знань, уточнення і розширення вже відомих. У процесі цього виду діяльності підтверджуються або спростовуються висунуті наукові гіпотези.

Педагогічна діяльність включає дидактичну, виховну та методичну діяльність. Сутність методичної діяльності полягає в самому акті творчості, у виявленні та породженні смислових структур нових знань і їх оформленні, які доступні засвоєнню тими, кого навчають. Засоби навчання, за допомогою яких здійснюється регулювання навчальної діяльності, конструюються у процесі методичної діяльності педагога. Відомі випадки, коли здобувачам вищої освіти на педагогічній практиці важко проводити заняття з фахово-орієнтованих дисциплін. Звідси величезний попит у молодих педагогів на методичні розробки, в яких не тільки дається методична система формування нових знань, але і розкривається готівий зміст навчального матеріалу. Очевидно, проблема полягає не в тому, щоб викладачі вивчили зміст всіх фахово-орієнтованих дисциплін, що входять у навчальні плани навчальних закладів,

а в тому, щоб навчити працювати з навчальним матеріалом, навчити їх прийомам і методам формування професійних знань, умінь і навичок. Для організації цього навчального процесу потрібно добре знати не тільки навчальний предмет, а й закономірності навчального процесу, психологію навчальної діяльності учнів. З'єднання знання предмета зі знаннями процесу навчання не відбувається автоматично. Чимало хороших фахівців йдуть із закладів освіти, тому що не можуть організувати навчальний процес із предмету, правильно і доцільно використовуючи технології навчання та передові педагогічні технології.

За визначенням UNESCO [8]: «Педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів у їх взаємодії, які ставлять своїм завданням оптимізацію форм освіти». Технологія навчання – це феномен сучасного навчання, в якому об'єднані взаємопов'язані, інтегровані в єдину систему теорія, мистецтво і методика навчання. У ній досягається єдність методичного конструювання, застосування ТЗН і практики навчання. У технологіях навчання явно простежується інструментальна база методичної діяльності, для них необхідна розробка різноманітних засобів навчання, причому конкретна технологія вимагає розробки тільки їй властивих засобів навчання. Наприклад, модульна технологія навчання вимагає розробки навчальних елементів, навчальних модулів, різноманітних блоків: інформаційного, виконавчого, контролюючого, методичного тощо [2, с. 21].

Перераховані вище види діяльності дозволяють використовувати отримані знання, вміння та навички у підготовці педагогів у процесі проведення наукових досліджень, організація яких вимагає володіння певним рівнем компетентності.

У науковій літературі поняття «компетентність» є мірою відповідності знань, умінь і досвіду особистості, певного соціально-професійного статусу реальному рівню складності виконуваних завдань і вирішуваних проблем [6, с. 237]. Компетентність (лат. *competentia*) – коло питань, на яких людина добре розуміється [7, с. 110]. Оскільки педагоги здійснюють інтеграцію двох видів діяльності (професійної та педагогічної), визначимо сутність цих компетентностей.

Одні дослідники вважають педагогічну компетентність одним з основних показників професіоналізму педагога, складовими частинами якої є спеціальна (предметна), методична, соціально-психологічна й аутопсихологічна компетенції. Водночас професійну компетентність педагога слід розглядати з урахуванням процесуальних і результативних показників його діяльності. До таких показників належать: педагогічна діяльність,

педагогічне спілкування, результативні показники (навчання, виховання). Професійна компетентність – рівень оволодіння людиною системою знань і умінь, необхідних для ефективного виконання нею завдань і функцій професійної діяльності [5, с. 49]. Тобто «професійна компетентність» – це поінформованість викладача, наявність у нього знань, умінь і навичок, а також їх нормативних ознак, необхідних для здійснення цієї діяльності. Інші дослідники розуміють поняття «професійно-педагогічна компетентність» як систему знань і умінь педагога, які виявляються під час вирішення на практиці професійно-педагогічних завдань [4, с. 76]. Для того, щоб компетентно виконувати методичну діяльність, необхідно володіти певними знаннями та вміннями. Рівень методичної компетентності має індивідуальний характер і пов'язаний з успішністю життєвого шляху та професійною діяльністю кожної особистості.

Отже, дослідницька діяльність педагогів через різноспрямованість має складну структуру і включає чотири складові частини: теоретичну, практичну, організаційно-управлінську та психолого-ергономічну.

Теоретична складова підготовки студентів педагогічних спеціальностей забезпечує їх цілісне уявлення про наукові дослідження як про активний пізнавальний процес. Практична складова частина визначає підготовленість педагога до виконання конкретних дій із проведення експерименту. Організаційно-управлінська складова частина підготовки необхідна для здійснення управлінських функцій, що реалізуються у процесі всіх етапів дослідження. Психолого-ергономічна – характеризує особистісні якості педагога, необхідні для проведення наукових досліджень.

Розглянемо ці складники більш докладно.

Теоретична складова частина є сукупністю спеціальних знань, а також умінь застосовувати отримані знання. Спеціальні знання, необхідні для проведення наукових досліджень, включають знання принципів постановки завдань; способів проведення досліджень; методів формулювання гіпотез, планування, організації, аналізу досліджень, статистичної обробки результатів експерименту, безпечної роботи.

Теоретична складова частина формує цілепокладання технологічного складника, оскільки вона визначає способи та засоби досягнення мети у формі визначень і понять. Теоретична ж передбачає не тільки наявність певного обсягу знань, але і вміння застосовувати знання для проведення експерименту. Ці вміння можна об'єднати у групи приватних умінь: аналітичні, інформаційні та узагальнюючі.

Аналітичні вміння визначають здатність розглядати окремі сторони, оцінювати функціональні

властивості та можливості досліджуваного об'єкта і його складових елементів.

Інформаційні вміння дозволяють ідентифікувати процес проведення наукових досліджень і включають вміння реалізовувати зворотний зв'язок між експериментатором і програмними засобами; візуально відображати та зберігати інформацію; автоматизувати процеси обчислення, а також обробляти результати експериментів за допомогою обчислювальних засобів.

Узагальнюючі вміння дозволяють виділяти й об'єднувати істотні ознаки експерименту, а також здійснюють перехід від окремих фактів, явищ до їх ототожнення. Вони включають вміння обробляти результати вимірювань статистичними методами; робити висновки за результатами досліджень. Наявність вміння узагальнювати дозволяє більш глибоко проникати в суть досліджуваних явищ.

Теоретична складова частина підготовки до проведення наукових (експериментальних) досліджень є необхідною, але недостатньою умовою. Як теорія нерозривна з практикою, так і теоретичний складник нерозривний із практичним. Практичний складовий елемент передбачає наявність прийомів, методів, послідовності операцій із проведення експерименту.

Організаційно-управлінський складник підготовки до проведення наукових досліджень передбачає наявність умінь визначати послідовність робіт під час дослідження; регулювати й коригувати план і хід досліджень; вести облік результатів експерименту; організувати проведення експерименту з урахуванням правил техніки безпеки.

Психолого-ергономічна складова частина комплексно визначає характеристику педагога в умовах його діяльності з проведення наукових досліджень як особі, а також включає вміння застосовувати методи психології, враховувати фізіологічні та гігієнічні особливості праці та використовувати елементи естетики.

Психологічні якості та вміння характеризують особистісну спрямованість, яка проявляється в наявності позитивної мотивації до процесу діяльності з проведення наукових досліджень, і мають у своєму складі такі компоненти, як адаптаційний, що визначає вміння педагога пристосовуватися до умов зміни експерименту, й комунікабельний, що визначає вміння спільної роботи всередині мікроколективу.

Уміння застосовувати методи психології; оптимізацію процесів інформаційного забезпечення експерименту; фізіологічні та гігієнічні особливості праці; врахування можливостей людини щодо сприймання і переробки інформації; елементи естетики й особливості організації середовища наукових досліджень, зокрема створення оптимальних світло-кольорових умов проведення експерименту; художнє конструювання засобів

візуального відображення інформації; уміння естетично оформляти результати досліджень.

Висновки і пропозиції. У презентованій роботі розроблена й обґрунтована структура діяльності педагога на основі аналізу діяльності майбутнього фахівця, що дозволяє адаптувати здобувачів вищої освіти до професійно-педагогічної діяльності. Не претендуючи на повноту і завершеність теоретичних і практичних положень побудованої системи методичних знань, вона, на нашу думку, має сприяти більш чіткому і змістовному осмисленню структури діяльності педагогів під час проведення наукових досліджень у процесі вивчення фахово-орієнтованих дисциплін.

Список використаної літератури:

1. Брюханова Н.О. Основи педагогічного проектування в інженерно-педагогічній освіті : монографія. Харків : НТМТ, 2010. 438 с.
2. Эрганова Н. Е. Методика профессионального обучения : учебное пособие. Москва : Издательский центр «Академия», 2007. 160 с.
3. Методика професійного навчання : навчальний посібник / Коваленко О.Е. та ін. Харків : ВВП «Контраст», 2008. 488 с.
4. Михнюк М.І. Шляхи формування методичної компетентності інженерів-педагогів професійно-технічних навчальних закладів. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія*. Ялта : РВВ КГУ, 2010. С. 76–78.
5. Пономарьов О.С., Серета Н.В., Чеботарьов М.К. Моделювання діяльності фахівця : навчально-методичний посібник. Харків : НТУ «ХПІ», 2015. 58 с.
6. Рапацевич Е.С. Педагогика: Большая современная энциклопедия. Минск : Современное слово, 2005. 720 с.
7. Шоутен Т., Даниленко Л.І., Зайченко О.І. Менеджмент керівників закладів дошкільної і початкової освіти / за заг. ред. Л. Даниленко. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». Київ : СПД ФО Парашин К.С., 2009. 112 с.
8. UNESCO. About the Education Sector. URL: <https://en.unesco.org/themes/education/about-us> (дата звернення: 29.08. 2019).

Nestoruk N. Structure of activity of future teachers in the process of studying professionally-oriented disciplines

The study of the educational process of institutions of higher education has revealed cases when applicants for higher education in teaching practice is difficult to conduct classes in professionally-oriented disciplines. It was also found that a lot of good professionals leave schools because they cannot organize the educational process on the subject.

The circle of questions is outlined and it is proved that the problem is not that teachers studied the content of all professionally-oriented disciplines included in the curricula of educational institutions, but to teach them to work with educational material, to teach them techniques and methods of formation of professional knowledge and skills. Therefore, there is a need to develop the structure of teachers' activities, to adapt applicants for higher education to professional and pedagogical activities.

The author substantiates the structure of the activity of the teacher on the basis of the analysis of the future specialist, which covers two areas – social and professional. Social sphere characterizes the activity of the teacher as a subject of socio-cultural relations, and professional-characterizes the activities provided by the qualification requirements of the profession. In the professional sphere of the teacher can be identified the following main activities-pedagogical and organizational and managerial. Organizational and managerial activities of the teacher involves systematic, directed management of the workforce. Research activity in the aspect of the teacher is aimed at the development of new scientific knowledge, clarification and expansion of the already known. In the course of this activity, scientific hypotheses are confirmed or disproved. Pedagogical activity includes didactic, educational and methodical.

The article presents and describes the structure of skills for research in teaching disciplines of vocational training.

Focuses on what is developed and substantiated the structure of activities of the teacher based on the analysis of activities of the future specialist allows you to tailor job seekers higher education to professional-pedagogical activity, and also contributes to a more precise and meaningful understanding of the structure of teachers in conducting scientific research in the process of studying of professionally oriented disciplines.

Key words: *applicants of higher education, teachers, structure of activity, professionally-oriented disciplines, scientific researches.*